

TRÒ CHƠI DÂN GIAN DÂN TỘC THÁI VÀ VIỆC PHÁT TRIỂN HỨNG THÚ NHẬN THỨC CHO TRẺ MẪU GIÁO 5 – 6 TUỔI

Lường Thị Định* và Nguyễn Thị Thanh Thúy
Khoa Tiểu học – Mầm non, Trường Đại học Tây Bắc

Tóm tắt. Hứng thú có vai trò rất quan trọng trong học tập và các hoạt động khác. Cùng với tự giác, hứng thú làm nên tính tích cực nhận thức, giúp người học có thể đạt được kết quả cao, có khả năng khơi dậy mạch nguồn của sự sáng tạo. Khi hoạt động một cách hứng thú, trẻ sẽ năng nổ, khám phá đối tượng một cách sâu sắc và toàn diện; nhờ đó, các chức năng tâm lí của trẻ được hình thành và phát triển. Có nhiều con đường để phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi, sử dụng trò chơi dân gian dân tộc Thái là một cách thức phù hợp với trẻ ở trường có nhiều dân tộc, đặc biệt là với trẻ em người dân tộc Thái. Không chỉ giúp phát triển hứng thú nhận thức của trẻ mà còn góp phần duy trì và lưu giữ những nét truyền thống văn hóa tốt đẹp để trẻ sẵn sàng hội nhập với thế giới với sự tự tin, tự hào về dân tộc mình. Bài viết đề cập đến mối liên hệ giữa trò chơi dân gian dân tộc Thái và việc phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi trong hoạt động chơi trò chơi dân gian dân tộc Thái.

Từ khóa: Trò chơi dân gian dân tộc Thái, hứng thú, hứng thú nhận thức, trẻ mẫu giáo 5–6 tuổi.

1. Mở đầu

Nếu như hứng thú nhận thức (HTNT) trở thành một phương tiện dạy học hiệu quả khi có yếu tố lí thú (cái mới, cái không bình thường, cái bất ngờ, cái lạ, sự không tương hợp với những biểu tượng cũ...) với vai trò là chất kích thích mạnh mẽ nhất của HTNT, trò chơi dân gian (TCDG) dân tộc Thái có chứa những yếu tố lí thú đó. Việc sử dụng TCDG dân tộc Thái phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi được tiến hành dựa trên quan điểm học bằng chơi, chơi mà học. Chương trình giáo dục mầm non [1] là chương trình khung với hướng mở, cho phép giáo viên mầm non chủ động sáng tạo trong việc thiết kế hoạt động chăm sóc – giáo dục trẻ. Nhưng đây cũng là khó khăn của giáo viên mầm non, do đó việc nắm được mối liên hệ giữa TCDG dân tộc Thái và việc phát triển HTNT của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi sẽ giúp các giáo viên khai thác tối đa hiệu quả của TCDG dân tộc Thái trong các hoạt động giáo dục ở trường mầm non. Hoạt động chủ đạo của trẻ mẫu giáo là hoạt động vui chơi, trẻ học thông qua chơi, TCDG dân tộc Thái sẽ là một phương tiện hiệu quả trong việc học bằng chơi của trẻ mẫu giáo. Liên quan mật thiết với hứng thú, những TCDG dân tộc Thái giúp trẻ thỏa mãn được những khát khao ham hiểu biết, tò mò với những gì xung quanh trẻ, đặc biệt là thế giới thiên nhiên. Tuy nhiên, sử dụng như thế nào? Với cách thức ra sao? Để đạt được hiệu quả tối ưu nhất trong việc phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi, lứa tuổi sắp bước sang ngưỡng cửa mới của tri thức thì cần một cách thức sử dụng thuận lợi và hiệu quả để giúp giáo viên sử dụng TCDG dân tộc Thái phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi đạt hiệu quả cao nhất [2], [3], [4].

Ngày nhận bài: 21/2/2021. Ngày sửa bài: 20/3/2021. Ngày nhận đăng: 1/4/2021.

Tác giả liên hệ: Lường Thị Định. Địa chỉ e-mail: dingluongthidinh@gmail.com

Đạy học bằng chơi là một cách tiếp cận “lấy trẻ làm trung tâm”, trẻ được học, chơi theo nhu cầu, hứng thú và sở thích cá nhân còn giáo viên với vai trò là người hỗ trợ, giúp đỡ, khuyến khích trẻ hoạt động tích cực thông qua các trò chơi. Trẻ mẫu giáo học tốt nhất thông qua trò chơi, học bằng chơi và sử dụng trò chơi trong học tập đã được áp dụng ở nhiều nước trên thế giới. Bởi, trò chơi không chỉ là “nguồn sống” nuôi dưỡng tâm hồn trẻ, đặc biệt những TCDG dân tộc Thái sẽ nuôi dưỡng tâm hồn đứa trẻ, trẻ được đắm mình trong văn hóa của dân tộc mình. TCDG tộc Thái có mối liên hệ mật thiết với HTNT của trẻ bởi, đối với trẻ em mầm non trò chơi không chỉ là một loại trò vui đùa, mà còn là một loại học tập, làm việc và sinh hoạt. Chơi là con đường học quan trọng của trẻ mẫu giáo. Qua các loại trò chơi, trẻ không chỉ có thể phát triển kỹ năng động tác, năng lực ngôn ngữ, khả năng giải quyết vấn đề cho đến trí tưởng tượng, sáng tạo. Trò chơi còn là khoảng thời gian vui vẻ nhất, hạnh phúc nhất mà trẻ trải qua bởi, khi chơi giúp trẻ thích thú và thoát khỏi sức ép căng thẳng của việc học. Trong trò chơi có thể giúp cho trẻ em hiểu được mối quan hệ của cá nhân với môi trường xung quanh, khai thông suy nghĩ, thúc đẩy phát triển tình cảm và tính xã hội, có lợi cho sức khỏe thể chất, tinh thần và chơi giúp trẻ làm được những điều mà trẻ không làm được trong cuộc sống thực [5], [6], [7].

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm cơ bản

2.1.1. Trò chơi dân gian dân tộc Thái

TCDG là một sinh hoạt văn hóa do nhân dân sáng tạo trong quá trình lao động sản xuất và được lưu truyền tự nhiên, rộng rãi trong cộng đồng. Những TCDG đã đến với trẻ thơ một cách nhẹ nhàng theo kiểu “vừa học, vừa chơi”, qua những bài đồng dao theo cách nói vần, đồng dao đã làm tốt chức năng biểu đạt ý, giáo dục nhận thức, bồi dưỡng tình cảm cho trẻ. Nghiên cứu này hiểu khái niệm TCDG dân tộc Thái như sau:

TCDG dân tộc Thái là một bộ phận của TCDG dân tộc ít người, đó là những trò vui có lời hoặc không có lời, diễn ra trong một khoảng thời gian, không gian nhất định, có luật chơi, có tính nhạc, tính biểu diễn, sáng tạo và thi tài nhằm mang lại sự sáng khoái về tinh thần và hiểu biết về văn hóa dân tộc Thái [8; 91].

TCDG dân tộc Thái tác động vào tâm lí, tình cảm của trẻ qua ấn tượng sâu sắc về không gian, hình thể, sự vật chứ không phải bằng phép quy chiếu hay lí luận áp đặt. Nó cũng giống như những bài học thường thức, dạy cho trẻ biết làm quen và quan sát những gì gần gũi, đơn giản xung quanh mình như: cỏ cây, hoa lá, quả, các con vật, ngành nghề... Đa phần đồng dao ở các vùng miền khá giống nhau về cấu trúc nhóm vần điệu và có nhiều dị bản do sắc thái riêng của mỗi địa phương, mỗi dân tộc. Với những lời đồng dao, không gian chơi, vật liệu chơi, hình thức chơi, luật chơi... sẽ là những phương tiện, hình thức, phương thức học tập của trẻ.

2.1.2. Hứng thú nhận thức và phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi

HTNT là một lĩnh vực đặc biệt và quan trọng của hiện tượng hứng thú nói chung, liên quan đến nhiều lĩnh vực khác nhau của hoạt động nhận thức. Có thể hiểu “*Hứng thú nhận thức của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi là thái độ tích cực của trẻ hướng đến đối tượng nhận thức, vừa làm cho trẻ thích thú, chú ý, vừa thúc đẩy trẻ tìm hiểu, khám phá đối tượng*” [9; 20].

Ở khái niệm này, có thể thấy rõ hai thành phần chủ yếu đó là mặt thái độ của trẻ với đối tượng nhận thức và sự khao khát tìm hiểu đối tượng nhận thức (tức nhu cầu về mặt nhận thức), từ đó trẻ có những hành động thao tác với đối tượng. Như vậy, khi nghiên cứu HTNT của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi cần xem xét cả hai mặt hứng thú với nội dung hoạt động nhận thức và hứng thú tham gia hoạt động nhận thức. HTNT là một thuộc tính của nhân cách do đó, nó không tồn tại độc lập mà được hình thành trong mối quan hệ qua lại với các thuộc tính khác như: nhu cầu nhận thức và động cơ nhận thức.

Các hoạt động giáo dục ở trường mầm non sẽ không hiệu quả nếu buồn tẻ, thiếu sôi động,

bởi trẻ chỉ tập trung chú ý khi khơi gợi được cảm xúc liên quan đến hứng thú của trẻ. Trong đó, trò chơi thường là sự lựa chọn của trẻ, những trò chơi luôn giữ cho trẻ có được những cảm xúc tích cực, sự hào hứng và vui sướng khi chơi. Có hai loại hứng thú: Hứng thú cá nhân (thuộc tính bền vững của các nhân) và hứng thú tình huống (thuộc hứng thú ngắn hạn và liên quan đến một hứng thú cụ thể), đối với trẻ mẫu giáo thường mang hứng thú tình huống, tức là trẻ luôn có hứng thú trong một tình huống cụ thể. Do đó, giáo viên mầm non cần biết tổ chức các hoạt động giáo dục đặc biệt là trong hoạt động học, hoạt động chơi ở ngoài trời và chơi ở các góc đảm bảo tính hấp dẫn với các phương pháp phù hợp với đặc điểm trẻ như phương pháp sử dụng trò chơi, tạo tình huống giáo dục, thí nghiệm đơn giản... vì đối với trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi, HTNT trong hoạt động giáo dục của trẻ chủ yếu là hứng thú tình huống trong các hoạt động cụ thể [10], [11].

Trong nghiên cứu này, khái niệm *phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi* được hiểu là “*quá trình giáo dục nhằm thúc đẩy sự thích thú, tò mò, chú ý, của trẻ với đối tượng nhận thức và duy trì lòng mong muốn, khát khao tìm hiểu khám phá đối tượng nhận thức của các bé trong các hoạt động giáo dục ở trường mầm non*”.

Như vậy, sự phát triển HTNT của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi là một quá trình lâu dài, phải có môi trường chứa các đối tượng nhận thức (các trò chơi, đồ chơi...) để trẻ hoạt động. Từ đó, làm nảy sinh ở trẻ những thái độ tình cảm, cảm xúc tích cực, sự thích thú khám phá đối tượng nhận thức bằng các biểu hiện như chú ý, tập trung, sự vui sướng, hạnh phúc thể hiện trên khuôn mặt và kết quả đạt được sau hoạt động. Điều này tạo thành động lực để trẻ tiếp tục hoạt động và phát triển đồng thời hứng thú nhận thức của trẻ cũng được duy trì và phát triển.

2.2. Mối liên hệ giữa trò chơi dân gian dân tộc Thái và việc phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi

TCDG dân tộc Thái là một thành phần của văn hóa, còn phát triển HTNT cho trẻ em là một nội dung/nhiệm vụ của giáo dục. Mà giữa văn hóa và giáo dục có mối quan hệ mật thiết hỗ trợ, tác động lẫn nhau và cùng nhau phát triển. Văn hóa không thể tách rời hoạt động giáo dục, tiếp cận văn hóa và văn hóa chỉ bộc lộ khi hoạt động, trẻ và cô cùng sử dụng những chất liệu dân gian như chơi trò chơi, hát, kể chuyện... để khai thác giá trị văn hóa trong mỗi chất liệu đó. Trẻ chơi bởi tính hứng thú của trò chơi sẽ tạo cho trẻ cảm xúc tốt, lành mạnh từ đó thúc đẩy sự phát triển nhận thức. Ý nghĩa của câu chuyện, lời đồng dao, ca dao, tục ngữ... đều mang nội dung giáo dục và chứa đựng trong nó không gian văn hóa thời cha ông để lại. Đặc trưng tâm lí của trẻ lứa tuổi mẫu giáo là tính cảm xúc, tác động vào cảm xúc của trẻ để phát triển những giá trị nhận thức trong trò chơi là phù hợp bởi trong trò chơi hay những câu chuyện, lời ca... luôn có tiềm năng này. Có thể thấy rõ mối liên hệ giữa TCDG dân tộc Thái với việc phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi qua những ưu thế của TCDG dân tộc Thái dưới đây:

2.2.1. Trò chơi dân gian dân tộc Thái gây ấn tượng mạnh mẽ, thu hút và duy trì sự chú ý bền vững của trẻ

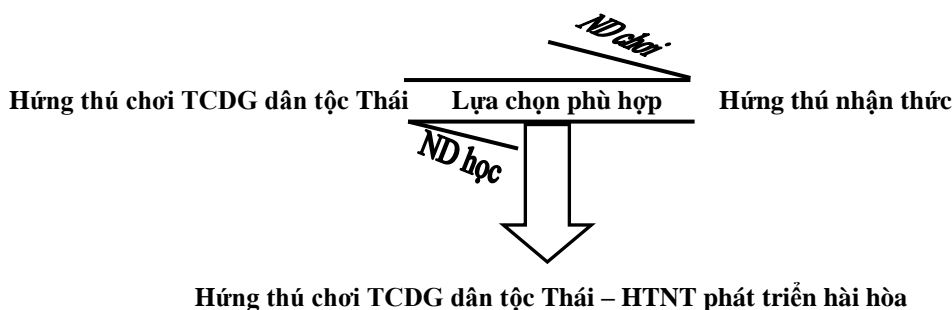
TCDG nói chung và TCDG dân tộc Thái nói riêng có một sức hấp dẫn độc đáo, bởi chúng có tính hứng thú và tính vui vẻ cao. Ưu thế độc đáo của tính tự phát, tính hứng thú, tính dân tộc, tính sinh hoạt, tính đơn giản, tính bất ngờ... của TCDG dân tộc Thái có thể dẫn đến hứng thú cho trẻ em, đem đến cho chúng những niềm vui đơn giản, trực tiếp. TCDG dân tộc Thái có thể khiến trẻ cảm nhận được niềm vui mà thế giới tự nhiên bao la đem đến, cảm nhận được tiết tấu của cuộc sống, khiến chúng từ trong những vật chất đơn giản, từ trong chi tiết, từ trong quá trình tìm thấy niềm vui phát hiện cuộc sống nơi nào cũng có đồ chơi, nơi nào cũng có niềm vui. Một nắm bùn, một chiếc lá, một mảnh gỗ, một hộp sắt nhỏ, vài hòn sỏi, những hạt của quả, que khô... những thứ đồ đơn giản xung quanh cuộc sống thường ngày của trẻ đó đều có thể biến hóa thành những trò chơi độc đáo.

Việc phát triển HTNT cho trẻ là một quá trình giáo dục phát triển các mặt nhận thức, xúc cảm và hành vi của trẻ. Do vậy, cần nắm được đặc điểm tâm lí quan trọng sau của trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi để các những tác động phù hợp với sự phát triển của trẻ. Trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi là độ tuổi cuối của lứa tuổi mẫu giáo, một lứa tuổi sắp chuyển sang một hoạt động chủ đạo mới, với một môi trường mới, khi đó trẻ đã phải hoàn thiện mọi mặt về các chức năng tâm, sinh lí của lứa tuổi. Đối với trẻ em mầm non trò chơi không chỉ là một loại trò vui đùa, mà còn là một loại học tập, làm việc và sinh hoạt.

TCDG dân tộc Thái phong phú về số lượng, đa dạng về thể loại, nội dung độc đáo, mới lạ, hấp dẫn. Tùy theo tính chất, nội dung và phương pháp chơi mà trò chơi có thể xếp thành nhiều loại khác nhau như: những trò vui, khỏe; những trò chơi giải trí; những trò chơi thi tài khéo léo; những trò mang tính chất nghi lễ; những trò mang tính chất biểu diễn nghệ thuật. Xét về mặt chức năng giáo dục TCDG có thể chia làm bốn nhóm: Nhóm vận động; Nhóm học tập; Nhóm sáng tạo; Nhóm mô phỏng. Tuy nhiên, với các cách chia trên ta có thể thống nhất thành hai nhóm: Trò chơi trí tuệ và Trò chơi vui – khỏe – khéo (hoặc có thể gọi là trò chơi vận động). Trong hoạt động giáo dục của trẻ hằng ngày, đặc biệt là các hoạt động phát triển nhận thức, đòi hỏi phải có cách học thật sự nhẹ nhàng, hấp dẫn, lôi cuốn và sự tự nguyện của trẻ để trẻ có thể hứng thú với những giờ học đó. Từ đó duy trì, nuôi dưỡng và phát triển hứng thú của trẻ trong các hoạt động giáo dục. TCDG tộc Thái là một loại hoạt động văn hóa đặc sắc của văn hóa dân tộc Thái, nó là một màu hoa trong vườn hoa sắc màu rực rỡ của TCDG Việt Nam. Bởi vậy, TCDG dân tộc Thái còn những nét đặc trưng riêng của một dân tộc ít người ở Việt Nam nhưng lại là dân tộc đa số ở Tây Bắc.

Trong thực tế cuộc sống, trò chơi và học tập bổ trợ cho nhau, thậm chí có thể làm một với nhau. Ở một trình độ nào đó, trò chơi trẻ em chính là học tập – một loại học tập có tính ẩn. Hiểu đúng và nắm chắc loại quan hệ này giúp ích cho việc giành được phương pháp học tập và trò chơi tốt hơn. Thông qua sự tương tác thường xuyên này giúp nâng cao trình độ nhận thức của trẻ em, ví dụ cho trẻ em học các khái niệm trừu tượng có tiền hành theo cách thức trò chơi làm tượng trưng. Ở mức độ cao hơn học tập của trẻ em được thực hiện thông qua môi trường trò chơi, từ góc độ này trò chơi cũng là một chiến lược và phương pháp học tập. Hứng thú trò chơi và hứng thú học tập có thể đồng thời phát triển hoàn thiện[12].

TCDG dân tộc Thái cũng như bao trò chơi khác, mỗi tuổi thơ của chúng ta đều say mê với những trò chơi này, bởi tất cả những gì trong cuộc sống xung quanh trẻ dân tộc Thái đều được TCDG dân tộc Thái tái hiện rõ nét trong đó và các trẻ trải nghiệm nó như đang trải nghiệm cuộc sống thực. Trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi là lứa tuổi sắp chuyển sang hoạt động chủ đạo mới - hoạt động học tập. Vậy, làm thế nào để trẻ duy trì được hứng thú chơi của trẻ với hứng thú học tập? Ở trẻ càng nhỏ tính trò chơi càng cao, đến 5 – 6 tuổi các cô giáo cần quan tâm đến các trò chơi hỗ trợ tốt cho HTNT và nếu giáo viên biết lấy TCDG Thái làm phương pháp bồi dưỡng HTNT của trẻ, phải cân đối giữa yếu tố chơi và học...

Sơ đồ 1. Mối liên hệ giữa hứng thú chơi trò chơi dân gian dân tộc Thái với hứng thú nhận thức của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi

Qua sơ đồ trên ta thấy, hứng thú chơi TCDG dân tộc Thái sẽ trở thành HTNT khi lựa chọn TCDG dân tộc Thái có nội dung phù hợp với nội dung học và cùng phát triển hài hòa. Tính chất hoạt động trò chơi của trẻ em với giáo dục (trong đó có học tập của trẻ em) hoàn toàn khác nhau, mà phương hướng của cả hai hoạt động lại có sự thống nhất bên trong. Sự phát triển của trẻ em thể hiện quan hệ nội tại của trò chơi với giáo dục. Trò chơi đối với trẻ em vốn có giá trị cho phát triển tự nhiên, giáo dục đối với trẻ em vốn có giá trị dẫn dắt cho sự phát triển. Nội tại trò chơi và giáo dục vốn đã thống nhất trong tất cả các lĩnh vực và toàn bộ quá trình phát triển, hướng về kết quả cuối cùng là sự phát triển của trẻ em. Chính sự thống nhất bên trong mới làm cho trò chơi và giáo dục có thể kết hợp hoặc trong giáo dục tính khả thi của trò chơi trở nên hiện thực. Để phát triển toàn diện cho trẻ giáo viên mầm non cần đặc biệt quan tâm lựa chọn nội dung hoạt động chơi và nội dung hoạt động nhận thức của trẻ một cách phù hợp bổ trợ cho nhau hay thậm chí có thể là cùng một nội dung.

2.2.2. Trò chơi dân gian dân tộc Thái là môi trường, phương tiện trải nghiệm văn hóa Thái sống động và chân thực có hiệu quả đối với trẻ

Trò chơi dân gian dân tộc Thái, ngoài những giá trị giáo dục, phát triển thể chất, phát triển khả năng nhận thức, bồi dưỡng tính sáng tạo, niềm tin, phát triển ngôn ngữ... cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi, nó còn có giá trị rất lớn trong việc phát triển HTNT cho trẻ nếu giáo viên mầm non biết lựa chọn nội dung trò chơi phù hợp với nội dung phát triển hứng thú nhận thức. Môi trường hoạt động của trẻ chính là môi trường trò chơi nói chung, TCDG dân tộc Thái nói riêng – nơi chứa đựng đối tượng hoạt động nhận thức, chứa đựng tiềm năng sinh ra nhu cầu nhận thức của trẻ. Theo cơ chế tâm lí của việc tổ chức môi trường hoạt động cho trẻ đã được A.N.Leonchiev lí giải trong định nghĩa sau đây về hoạt động: “Hoạt động là một đơn vị của đời sống mà khâu trung gian là phản ánh tâm lí có chức năng hướng dẫn cụ thể trong thế giới đối tượng”...

Hứng thú nhận thức là một vấn đề được các nhà tâm lí giáo dục trên thế giới và Việt Nam quan tâm nghiên cứu từ rất lâu. Hứng thú nhận thức có vai trò quan trọng trong mọi lĩnh vực của đời sống đặc biệt là trong giáo dục, hứng thú nhận thức được coi như là một phương tiện dạy học hiệu quả. Hứng thú nhận thức là một trong những nhân tố ảnh hưởng đến sự phát triển hoạt động nhận thức của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi. HTNT được xem như là cái vốn có trong mỗi bản thân trẻ, nhưng nó có phát triển hay không phụ thuộc vào nhiều yếu tố khác như sự nỗ lực của bản thân trẻ, nhà giáo dục, môi trường giáo dục (đặc biệt là nhà giáo dục).

TCDG dân tộc Thái là một phương tiện hiệu quả trong giáo dục trẻ, bởi bản thân trò chơi mang đặc điểm vui tươi, tính hứng thú, tính tập thể, tính hài hước, tính tập thể, tính vận động... rất phù hợp với trẻ lứa tuổi mẫu giáo. Những TCDG dân tộc Thái mang lại cho trẻ sự hứng thú, tò mò, ham hiểu biết, kích thích trẻ tích cực hoạt động... Việc sử dụng TCDG dân tộc Thái phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi như một phương tiện hiệu quả theo cơ chế tâm lí lấy trẻ làm trung tâm. Giúp trẻ khám phá thế giới tri thức một cách thoải mái, nhẹ nhàng, đầy hứng khởi. Việc sử dụng TCDG dân tộc Thái trong hoạt động phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi cũng tuân theo cơ chế hoạt động nhất định.

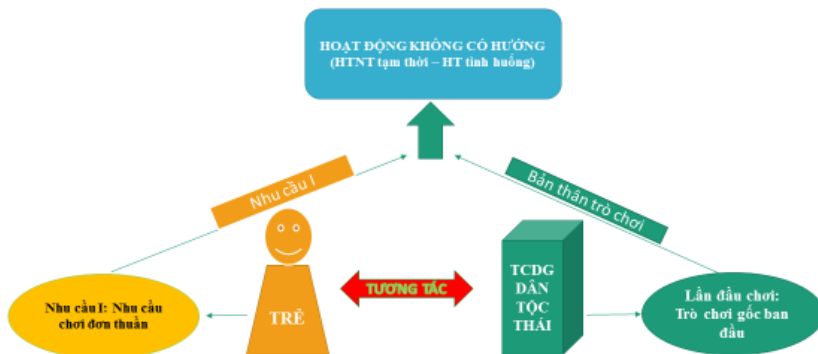
Trò chơi dân gian dân tộc Thái có mối liên hệ mật thiết với thực tiễn lao động sản xuất và hoạt động vui chơi của trẻ người dân tộc Thái và nó là một bộ phận truyền tải nền văn hóa truyền thống của dân tộc, mang giá trị văn hóa – xã hội và giá trị giáo dục vô cùng quan trọng. Như vậy, TCDG dân tộc Thái không đơn thuần thỏa mãn nhu cầu chơi của trẻ mà chứa đựng cả một nền văn hóa độc đáo của dân tộc Thái. TCDG dân tộc Thái với những đặc điểm tự nhiên, vui nhộn đầy tính hứng thú là một môi trường nuôi dưỡng và phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6. Sự phát triển tâm lí cá nhân, trong đó có HTNT là quá trình chủ thể lĩnh hội những kinh nghiệm lịch sử – xã hội và biến thành kinh nghiệm riêng. Những kinh nghiệm lịch sử và xã hội kết hợp với nhau tạo thành hệ thống kinh nghiệm xã hội – lịch sử và tồn tại trong đời sống xã hội được kết tinh trong các vật phẩm do con người sáng tạo ra và trong các quan hệ giữa

con người với con người. Đó chính là *kinh nghiệm văn hóa* và TCDG dân tộc Thái cũng là một phần trong đó.

2.2.3. Trò chơi dân gian dân tộc Thái tác động vào xúc cảm của trẻ để hình thành và phát triển hứng thú nhận thức

TCDG dân tộc Thái kích thích trẻ cảm nhận cuộc sống, thêm yêu cuộc sống. Trong TCDG dân tộc Thái rất nhiều nội dung được tinh lọc và phát hiện trong những sinh hoạt cụ thể ở nơi đó và lúc đó, TCDG đã phản ánh cuộc sống, lao động, niềm vui của con người nơi đó và lúc đó. Những điều đó thể hiện tính thời đại, tính dân tộc và đặc sắc của dân tộc Thái. Nó khiến trẻ trong quá trình tham gia trò chơi có thể cảm nhận được sức hấp dẫn của văn hóa truyền thống. Đặc biệt là những trò chơi phản ánh đặc sắc văn hóa dân tộc như: “Ném còn”, “Đánh đu”, “Chơi giáp trận”, “Num num tẩu tẩu”, “Về trái cây”, “Đố giải đờc”... càng thể hiện nội hàm phong phú của TCDG dân tộc Thái. Trẻ có thể từ đó cảm nhận được văn hóa dân tộc Thái, hiểu được giá trị những tài nguyên đặc sắc của địa phương. Từ đó, nhà giáo dục có thể vận dụng để phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo bằng cách nuôi dưỡng, duy trì tình yêu của trẻ với những trò chơi này.

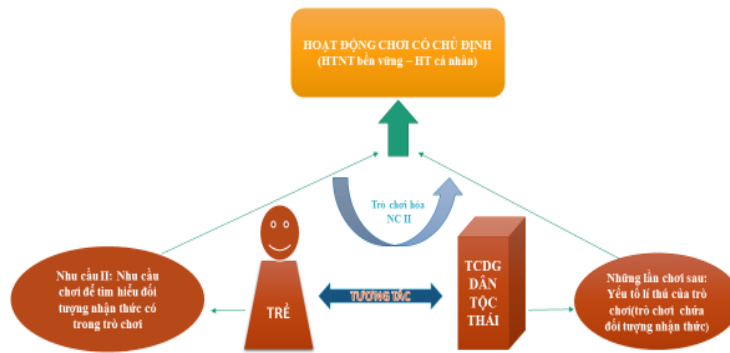
Sự tương tác của trẻ với những TCDG dân tộc Thái cũng chính là trẻ lĩnh hội được những điều mới lạ từ những vật liệu chơi như cách tên gọi, đặc điểm, tính chất, công dụng và cách sử dụng những đồ vật đó theo kiểu của Người, đồng thời trẻ học được những khuôn mẫu đạo đức, giá trị, tư duy, logic.. trong quá trình tương tác với bạn trong khi chơi. Theo cơ chế tâm lí của hoạt động, cơ chế hình thành và phát triển tâm lí người, có thể sơ đồ hóa cơ chế tâm lí hoạt động sử dụng trò chơi dân gian dân tộc Thái qua các bước phát triển dưới đây:

Sơ đồ 2. Sự hình thành hứng thú tình huống trong hoạt động chơi TCDG dân tộc Thái lần đầu

Qua Sơ đồ 2, có thể thấy, theo cơ chế tâm lí hoạt động của chủ thể nói chung, việc chủ thể và đối tượng tác động qua lại gây biến đổi về cả hai phía bổ sung và thống nhất với nhau. Việc sử dụng TCDG dân tộc Thái trong hoạt động phát triển HTNT cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi cũng tuân theo cơ chế hoạt động trên.

Khi trẻ lần đầu chơi trò chơi trẻ sẽ *chơi để thỏa mãn nhu cầu chơi* của trẻ (nhu cầu chơi đơn thuần không có mục đích hay chủ định) và trẻ bị lôi cuốn, hấp dẫn bởi sự mới lạ của bản thân trò chơi (màu sắc, âm thanh, hành động chơi... mới mẻ). Lúc này, hứng thú trong lúc chơi chỉ là *HTNT tạm thời – Hứng thú tình huống*. Đây là giai đoạn đầu của phát triển HTNT – giai đoạn rung động định kỳ, tức là các trẻ chưa thực sự hứng thú với đối tượng nhận thức, chưa thấy được ý nghĩa của đối tượng và khoái cảm của đối tượng nhận thức mang lại, mà trẻ chỉ bị lôi cuốn bởi trò chơi cô giáo mang đến cho trẻ. Nhưng nếu rung động định kỳ không được lặp lại nhiều lần thì thái độ nhận thức xúc cảm tích cực (hứng thú thật sự) – giai đoạn 2 của phát triển HTNT cũng sẽ không được xuất hiện. Do đó, trong quá trình tổ chức hoạt động nhận thức để hình thành kiến thức về đối tượng nhận thức nào đó cho trẻ nhà giáo dục có thể cho *trẻ tiếp xúc với trò chơi* có liên quan đến đối tượng nhận thức *nhiều lần để duy trì HTNT* của trẻ với đối tượng nhận thức.

Sơ đồ 3. Sự hình thành hứng thú cá nhân trong hoạt động sử dụng trò chơi dân gian dân tộc Thái phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi

Ở Sơ đồ 3, khi trẻ đã chơi thành thạo các trò chơi và có HTNT với đối tượng nhận thức qua trò chơi, khi đó bản thân trẻ có nhu cầu tìm hiểu về đối tượng nhận thức và chủ động sử dụng trò chơi để tìm hiểu và khám phá đối tượng nhận thức nhằm thỏa mãn nhu cầu nhận thức của mình. Còn bản thân trò chơi lúc này như là một yếu tố lí thú trong hoạt động nhận thức của trẻ, có chứa nội dung của đối tượng nhận thức để thỏa mãn nhu cầu nhận thức của mình thông qua trò chơi. Có nghĩa là hoạt động chơi có chủ định xuất hiện – HTNT bền vững (Hứng thú cá nhân) thực sự xuất hiện ở trẻ, trẻ đã trò chơi hóa hoạt động nhận thức. Đây là cơ sở để luận án sử dụng loại trò chơi khám phá nhận thức trong tổ chức các hoạt động giáo dục cho trẻ ở trường mầm non. Khi sử dụng trò chơi nói chung và TCDG dân tộc Thái nói riêng, trẻ dễ dàng bị hấp dẫn bởi đối tượng thông qua trò chơi đó, khi chơi trẻ hiểu đối tượng nhận thức, trẻ hiểu thì bắt đầu thích, thấy thích lại muốn chơi và chơi lại hiểu... Cứ như vậy, con đường nhận thức của trẻ bằng xúc cảm nên chúng ta phải sử dụng con đường đi theo con đường xúc cảm rất nhanh và dễ hiểu (trẻ tiếp nhận mọi thứ thoải mái, tự nhiên không bị căng thẳng thần kinh).

Có thể hiểu Sơ đồ 2 và 3 như số lần tham gia TCDG dân tộc Thái với các mức khác nhau từ một hoạt động chơi đơn thuần phát triển lên thành chơi có mục đích (phát triển hứng thú nhận thức). Hai sơ đồ trên cho thấy, lần đầu, cho trẻ chơi TCDG trong các HĐGD, giáo viên đánh giá mức độ hứng thú của trẻ với mỗi loại trò chơi. Lần sau, trẻ sử dụng những trò chơi này để thỏa mãn nhu cầu nhận thức, giáo viên có thể sử dụng trò chơi này như một phương tiện để phát triển nhận thức cho trẻ và những TCDG cũng là một đối tượng nhận thức của trẻ, qua việc trải nghiệm với những trò chơi đó, HTNT của trẻ được cải thiện và nâng cao dần lên. Khi chơi trò chơi trẻ vừa sử dụng ngôn ngữ kết hợp vận động, nghe và nói... Tức trẻ tiếp nhận đối tượng nhận thức thông qua đa giác quan. Đặc biệt với trẻ ngôn ngữ tượng hình (lời đồng dao) kích thích trẻ dễ nhớ, khi đọc lời đồng dao lên hình ảnh từ đó xuất hiện ngay trong đầu trẻ.

Đây cũng là phương pháp giáo dục hiện đại của xã hội ngày nay, phát triển trí thông minh cho trẻ thông qua đa giác quan để giúp trẻ phát triển một cách toàn diện. Khi trẻ thực hiện một hoạt động để tạo ra một sản phẩm nào đó thì trẻ phải huy động tất cả các chức năng tâm lí để tạo ra sản phẩm đó (quá trình nhập tâm). Ví dụ: Trẻ sử dụng cái thìa và nhìn vào cái thìa và biết cách sử dụng, khi mình sử dụng thì những chức năng tâm lí được bộc lộ ra (xuất tâm), đây là cơ chế hoạt động chung. Trong hoạt động nhận thức của trẻ, khi tác động vào cảm xúc tích cực thì sẽ thúc đẩy trẻ hoạt động, trẻ càng chơi, càng tìm hiểu càng thích, thỏa mãn được nhu cầu chơi, nhận thức và các nhu cầu khác như giao tiếp, tự khẳng định bản thân. Ví dụ: Khi tham gia vào trò chơi “Về trái cây/Tìm mák”, trẻ đọc lời đồng dao đó trẻ biết được tên gọi, đặc điểm của các loại quả đặc trưng ở vùng núi Tây Bắc, trẻ chơi đây nhưng những kiến thức về thế giới thực vật, động vật,

hiện tượng tự nhiên được hình thành và cũng cố khi trẻ tham gia hoạt động chơi.

Nhóm trò chơi này phù hợp với trẻ bởi trẻ hoạt động và sống theo cảm xúc, tác động vào cảm xúc rất thực. Tại sao lại tác động vào cảm xúc? TCDG có lời đồng dao có vần có điệu, có hình ảnh, có vận động, có tập thể, có hợp tác... Trẻ lúc này, trí nhớ máy móc cũng đang độ phát triển, loại hình trò chơi này phù hợp và thỏa mãn được trẻ, những kiến thức trong trò chơi, nội dung giáo dục đạo đức... có những trò chỉ phù hợp với trẻ 5 tuổi, 6 tuổi. Tiềm năng của các trò chơi không như nhau đó là những đối tượng nhận thức trong trò chơi khó hay dễ khác nhau, trừu tượng hay cụ thể. Độ khó dễ của trò chơi có thể thử bằng cách trẻ chơi nhưng không hiểu hết ý tứ trong trò chơi. Ví dụ một số trò như trò chơi “*Đố giải được/Tạ bok kể đày*” chỉ trẻ lớn mới chơi được, vì đòi hỏi trẻ phải biết được đặc điểm của các con vật trong trò chơi nhắc đến...

Từ đặc điểm nhận thức của trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi, giáo viên cần lựa chọn những trò chơi có chứa đối tượng nhận thức hoặc phải liên quan để sử dụng trong hoạt động giáo dục, để trẻ chơi là thích và học được nhiều thứ qua chơi. Vì khi trẻ phát hiện nhiều điều thú vị trong trò chơi thì trẻ sẽ thích thú tiếp tục khám phá. Tuy nhiên trẻ có thể học, tiếp nhận các đối tượng nhận thức qua nhiều kênh trong cuộc sống như tivi, sách vở, internet... nhưng những kênh này có những điểm chưa phù hợp với trẻ lứa tuổi này mà nó mang tính tương tác một chiều nhiều hơn, không khai thác được tất cả những khả năng tiềm ẩn trong trẻ như sử dụng trò chơi nói chung và TCDG dân tộc Thái nói riêng.

3. Kết luận

Như vậy, HTNT là động lực thúc đẩy bên trong mang lại niềm vui học tập, làm giảm sự căng thẳng, mệt mỏi của trẻ khi tham gia giải quyết các nhiệm vụ nhận thức. Nếu giáo viên mầm non biết khai thác và sử dụng những giá trị giáo dục (giáo dục nhận thức) trong mỗi trò chơi sẽ đem lại kết quả nhất định cả cho trẻ và giáo viên của TCDG dân tộc Thái trong giáo dục trẻ thì sẽ giúp trẻ thực hiện các nhiệm vụ nhận thức một cách nhẹ nhàng hơn, hiệu quả hơn, say mê hơn, bởi trong mỗi trò chơi mang đặc điểm vui tươi, tính hứng thú, tính tập thể, tính hài hước, tính tập thể, tính vận động... rất phù hợp với trẻ lứa tuổi mẫu giáo. *HTNT của trẻ mẫu giáo 5 - 6 tuổi sẽ được duy trì và phát triển nhờ môi trường TCDG dân tộc Thái* bởi TCDG dân tộc Thái có một sức hấp dẫn độc đáo, bởi chúng có tính hứng thú và tính vui vẻ cao. Ưu thế độc đáo của tính tự phát, tính hứng thú, tính dân tộc, tính sinh hoạt, tính đơn giản, tính bất ngờ... của TCDG có thể dẫn đến hứng thú cho trẻ em, đem đến cho chúng những niềm vui đơn giản, trực tiếp. TCDG có thể khiến trẻ cảm nhận được niềm vui của thế giới tự nhiên bao la đem đến, cảm nhận được tiết tấu của cuộc sống, khiến chúng từ trong những vật chất đơn giản, từ trong chi tiết, từ trong quá trình tìm thấy niềm vui phát hiện cuộc sống nơi nào cũng có đồ chơi, nơi nào cũng có niềm vui.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2018. *Chương trình giáo dục mầm non*. Nxb Giáo dục.
- [2] Yucel Gelisli& Elcin Yazici, 2015. *A Study into Traditional Child Games Played In Konya Region InTerms Of Development Fields of Children, Procedia - Social and Behavioral Sciences*.
- [3] Pere Lavega, Jose. I.Alonso, Joseba Etxebeste, Francisco Lagardera & Jaume March, 2014. “Relationship Between Traditional Games and the Intensity of Emotions Experienced by Participants”. *Research Quarterly for Exercise and Sport*. Volume 85 – Issue 4.
- [4] Karl M.Kapp, 2015. *Diễn giải tư duy trò chơi hóa và cơ chế thiết kế theo cách đơn giản và đơn giản, để tối đa hóa niềm vui và hiệu quả của việc học, trí nhớ và đào tạo*. Nxb Công nghiệp (bản tiếng Trung).

- [5] Lê Bích Ngọc, 2016. *Thiết kế trò chơi phát triển biểu tượng về động vật cho trẻ mẫu giáo*. Nxb Đại học Quốc Gia.
- [6] Nhiều tác giả, 2001. *Giữ gìn, phát huy di sản văn hóa các dân tộc Tây Bắc*. Nxb Văn hóa Dân tộc Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật.
- [7] Krapp, A, &Prenzel, M., 2011. “Research on Interest in Science: Theories, methods, and findings”. *International Journal of Science Education*, 33(1), 27 – 50.
- [8] Luong Thi Dinh, 2019. “Factors affecting the use of ethnic people games in education activities at preschool”. *HNUE JOURNAL OF SCIENCE* DOI: 10.18173/2354-1067.2019-0135 Educational Sciences, 2019, Volume 64, Issue 12, pp. 92-100.
- [9] Lường Thị Định, 2018. “Thực trạng và biện pháp phát triển hứng thú nhận thức cho trẻ mẫu giáo 5 – 6 tuổi qua trò chơi dân gian dân tộc Thái ở thành phố Sơn La, tỉnh Sơn La”. *Tạp chí Giáo dục* kì 2, số 434.
- [10] Nguyễn Nhật Phong, 2009. *Mở cánh cửa trí tuệ cho trẻ bằng sự hứng thú trong học tập*. Nxb Hà Nội.
- [11] Bạch Văn Quế, 2003. *Giáo dục bằng trò chơi*. Nxb Thanh niên.
- [12] Tian Zenghui, 2013. *Nghiên cứu về việc áp dụng các trò chơi dân gian Tây Tạng trong chương trình giảng dạy mẫu giáo*. Luận văn thạc sĩ, Đại học Tây Nam (bản tiếng Trung).

ABSTRACT

Thai ethnic folk games and the task of developing cognitive interest for preschoolers 5 - 6 years old

Luong Thi Dinh* và Nguyen Thi Thanh Thuy

Faculty of Primary School and Kindergarten, Tay Bac University

Interest is signifying in learning and other activities. Along with self-cognitive, interest makes cognitive positivity, helping learners achieve high results, capable of arousing the source of creativity. When working with excitement, children will be active, discovering objects deep and comprehensively. So, the child's psychological functions are formed and developed. There are many ways to build cognitive interest for 5 – 6 years old preschoolers. Thai folk games are a suitable route for children in schools with many ethnic groups, especially children's Thai people. Young children help develop cognitive interest and contribute to maintaining and preserving good cultural traditions. So, children are ready to integrate with the world with confidence and pride in their people. The article mentions the relationship between the Thai folk games and the development of cognitive interest in preschoolers 5-6 years old and develops the cognitive interest in playing Thai folk games.

Keywords: Thai ethnic folk games, interests, cognitive interest, kindergarten.